

שהוא חמב מדינה ואין מקדשין עליו, ונהגו במקום שאין יין, שהיו רגילין לקדש בבית הכנסת להוציא האורחים, דאי אפשר לקדש בפת בבית הכנסת¹²², אומר שלח ציבור מעין שבע.

תוס' בא"ד. וצ"ע אם מקדשין על השכר היכא דהוי חמר מדינה כמו שמבדילין, וכולה שמעתין דאסרה לקדושי אשיכרא איכא לאוקמי בשאינו חמר מדינה וכו' ¹²³ וכן ההיא דירושלמי שהבאתי איכא לאוקמא דלא אתי למעוטי אלא כשאינו חמר מדינה. המהרש"א הקשה, דבירושלמי אמר נמי דמבדילין בלא יין, ואי באינו חמר מדינה הרי לכולי עלמא אין מבדילין עליו. וכתב, שכן הוא ברא"ש¹²⁴. ותמהו אחרונים עליו, שהרי התירין לקושייתו מבואר בדברי הרא"ש עצמו להלן¹²⁵, וז"ל: "והא דאמר בירושלמי דאין מקדשין בלא יין מירי היכא דלא הוי חמר מדינה ואפילו הכי מבדיל עליו כדאמרין הכא¹²⁵ סבור מינה קדושי לא מקדשי אבדולי מבדילי"¹²⁶.

תוס' בא"ד. ומיהו בסדר דרב עמרם¹²⁷ יש, אע"ג דאין מבדילין על הפת, ביו"ט שחל במוצאי שבת מבדילין¹²⁸ כיון דקידוש עיקר כדפסקין יקנה¹²⁹ ומקדשין על הפת נעשה הבדלה טפילה לה¹³⁰ ומבדיל על הפת עם הקידוש. ויש מן הגאונים שחולקים על זה וסוברים שגם כשחל יום טוב במוצאי שבת אין אומרים הבדלה על הפת¹³¹.

תוס' בא"ד. וכוס ברכת המזון וכו'. ראה "אוצר" להלן קז, א¹³².

תוס'. ד"ה טעם אינו מקדש, פי' עד למחר קודם

תוס' בא"ד. ומאן דסבר אין קידוש אלא במקום סעודה כ"ש דנוטל ידיו ומקדש דלא הוי היסח הדעת. משמע דהכי עדיף טפי, שאם יטול בין קידוש לסעודה הוי הפסק בין קידוש לסעודה. ויש לומר שזו דעת הרא"ש¹¹³ שנהג ליטול ידיו קודם קידוש¹¹⁴.

תוס' בא"ד. ובירושלמי דברכות¹¹⁵ וכו' משמע כפר"ת דאין מקדשין על הפת דא"ר זעירא מדברי שניהם¹¹⁶ נלמד מבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין, אמר רבי יוסי ב"ר בון נהיגין תמן מקום שאין יין שלח צבור יורד לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע¹¹⁷ וחזרתם במקדש ישראל ויום השבת, משמע שאין מקדשין על הפת. עיקר ראייתם מהא דר' יוסי ב"ר בון. אבל בתוספת שבמרדכי הביא רק הא דר' זעירא, וצריך עיון מאי אולמא ליה מבריתא שבגמ' להלן¹¹⁸ "אין מקדשין אלא על היין ואין מברכין אלא על היין"¹¹⁹. ויש שתירצו, שהבריתא לא באה אלא למעט שכר דומיא דסיפא דמיירי בכוס של ברכת המזון דלא שייך בפת, אבל ר' זעירא בא למעט גם פת, דאם לא כן יש גם להבדלה צד מעלה, שהרי לכולי עלמא אין מבדילין על הפת¹²⁰. ואחרים תירצו, שלשון הבריתא "אין מקדשין אלא על היין" יש להעמיד כשיש לו יין, ואין ראייה משם שאפילו כשאין לו יין לא יקדש על הפת, אבל לשון ר' זעירא "אין מקדשין בלא יין" משמע שכשאין לו יין אין מקדשין כלל¹²¹.

בדחיית ראיית ר"ת מן הירושלמי כתב הרא"ש: "איכא למימר הכי פירושו, מבדילין בלא יין על דבר

אוצר החכמה

113 מובא בטור או"ח סי' רע"א ובקיצור פסקי הרא"ש כאן. 114 ח"י חתם סופר (מכון י"ס), ע"ש. ומיושב בזה תמיהת הב"י או"ח שם על מנהג זה. וראה עוד מים עמוקים ופרי מגדים או"ח שם במשבצ"ז ס"ק י"ד. 115 פ"ח ה"א, וכן הוא בירושלמי פסחים פ"י ה"ב. 116 היינו ר' יוסי ור' מנא בירושלמי שם, ע"ש. 117 להוציא ידי קידוש דאורייתא את שאינן בקיין בתפלה שלא יצאו בתפלת לחש. פירוש מבעל ספר חרדים על הירו' ברכות שם, שיירי קרבן ופנים מאירות על הירו' פסחים שם. וראה עוד אור זרוע ח"א סי' תשנ"ב אות ט'. 118 קז, א. 119 מהרש"א. 120 כמבואר לעיל 69, 99. יגיעות מרדכי. וכע"ז תירצו יד דוד ונר דוד. 121 לשון למודים סי' קמ"ו, מעיל שמואל, מטעמי יצחק בהשמטות ע"ש, הוראת שעה. וכע"ז כתבו שבט מיהודה, כנסת ישראל. ובלשון למודים שם העיר, שבמרדכי העתיק בלשון הירושלמי "ואין מקדשין אלא על היין". וכתב, דאפשר דשגרת לשון הוא. וראה עוד חיים לישראל. 122 וכ"כ הגהות מיימוניות הל' שבת פכ"ט אות ס', והוסיף שהלא אין שם אדם שנטל ידיו לאכול לאלתר ולברך בהמ"ז. 123 ראה "אוצר" קז, א 49-53. 124 הכוונה לרא"ש המובא לעיל בסמוך. 125 קז, א. 126 מים עמוקים, נר דוד, שבט מיהודה, נחלת יהושע.

כנסת ישראל, מטעמי יצחק, רש"ש ע"ש. וכן תירצו — שהירושלמי סי' כ"סבור מינה" שבבבלי — מעיל שמואל, חיים לישראל, משמרות כהונה, יד דוד ע"ש, לשון למודים סי' קמ"ו. וכן כתב בבאורי הגר"א או"ח סי' רע"ב סעיף ט', ע"ש. 127 השלם עמ' 233. 128 וכן כתבו בה"ג הל' קידוש והבדלה בדיעה שניה ע"ש, רי"ף רפ"ח דברכות בשם איכא מרבוותא, ראב"ן סי' קפ"ט וראבי"ה סי' תקט"ז בשם ר"ח בשם רב יהודאי, שבלי הל' השלם סי' ק"ל בשם רב צדוק. וראה טור ושו"ע או"ח סי' רצ"ו סעיף ב'. 129 ר"ל דלא קי"ל כמ"ד לעיל קב, ב — קג, א דאומרים ברכת הבדלה קודם ברכת קידוש אלא כמ"ד דקידוש קודם וא"כ הוא עיקר. סדר רב עמרם שם, רי"צ גיאת הל' הבדלה עמ' י"ד בשם רב האי, ראבי"ה שם. 130 ראה אור זרוע ח"ב סוף סי' צ"א שהביא בשם ר' אברהם ב"ר עזריאל ראייה מהא דסוכה ז, א מיגו דהויא דופן לסוכה הויא נמי דופן לשבת, וכתב שהשיב עליו החבר ר' פנחס דהתם בשעת טלטול חשיב דופן לסוכה משא"כ כאן בשעה שמבדיל לא חשיב גבי קידוש שכבר יצא ידי חובתו, וכתב ד"ל דאכתי ראוי לקדש לאחרים שלא קידשו עדיין. 131 בה"ג שם בדיעה ראשונה, רי"ף שם. וראה עוד "אוצר" להלן קז, א ציון 28 דיש גאונים שסוברים שאפשר להבדיל על הפת בכל מוצ"ש. 132 8-111.

אכילה¹³³. ואם תאמר למאי דפי' לעיל¹³⁴ אף ידי יין יצאו כששתה בבית הכנסת א"כ איך יקדש שוב בביתו. בגמ' לעיל¹³⁵ נחלקו אמוראים באותם שקידשו בבית הכנסת, דרב אמר ידי יין לא יצאו (כלומר, שצריכים לברך על היין ששותים בביתם, משום שינוי מקום) ידי קידוש יצאו (דסבירא ליה דיש קידוש שלא במקום סעודה), ושמואל אמר אף ידי קידוש לא יצאו (דסבירא ליה אין קידוש אלא במקום סעודה), ור' יוחנן אמר אף ידי יין נמי יצאו (דסבירא ליה שינוי מקום אין צריך לברך). והגמ' מקשה לרב, כיון שיצא בקידוש בבית הכנסת למה ליה לקדושי בביתיה. ומתרצת, כדי להוציא בניו ובני ביתו. ושוב מקשה הגמ' לשמואל, כיון שאינו יוצא בקידוש שבבית הכנסת מדוע מקדש שם, ומתרצת הגמ', להוציא אורחים ידי חובתם. וכוונת התוספות כאן להקשות, שלפי מה שנאמר בגמ' כאן טעם אינו מקדש קשה, שכיון ששתה בבית הכנסת היאך יקדש שוב בביתו. וכתבו אחרונים, שאין קושיית התוספות אלא על דברי שמואל¹³⁶, דאילו לשיטת רב ורבי יוחנן שיצאו בקידוש שבבית הכנסת, שפיר יכולים לקדש שוב להוציא בני ביתם, שהרי לא טעמו באיסור¹³⁷. וקשה, מנין לתוספות דלשמואל שמה המקדש בבית הכנסת, הלא יש לומר שאחד מן האורחים שמה ולא המקדש¹³⁸. ויש שכתבו, שכיון דלר' יוחנן מיירי כששתה המקדש בבית הכנסת, דאם לא כן היאך יצא ידי יין¹³⁹, לשמואל

נמי מיירי אפילו בשתה המקדש בבית הכנסת¹⁴⁰. ואחרים כתבו, שתוספות דייקו לשון שמואל "אף ידי קידוש לא יצאו", דמשמע שבא להשמיענו גם כן דכל שכן שלא יצא ידי יין, ואי בשלא שמה פשיטא¹⁴¹. והקשה מהרש"א, מה קושיית התוספות, אימא דבאמת לשמואל לא יקדש בלילה כיון שטעם. ותירצו אחרונים, דמדפריך בגמ' שם לרב למה ליה לקדושי בביתיה משמע דלשמואל שפיר מקדש בביתו¹⁴². ואחרים תירצו, על פי מה שמבואר לעיל שלשון שמואל משמע שבא להשמיענו נמי שלא יצא ידי יין, שאם לא יקדש בלילה הרי לא יוכל לאכול ולשתות כלום ומאי נפקא מינה אם לא יצא ידי יין¹⁴³. ויש שהעירו, שמוכח דלשמואל יכול לקדש בלילה כי האי גוונא, מדאמר בגמ' לעיל¹⁴⁴ דשמואל נחית מאיגרא לארעא והדר מקדש, ומיירי כשקידש ושתה באיגרא¹⁴⁵ ואפילו הכי חזר וקידש בארעא¹⁴⁶. חוס' בא"ד. וי"ל דלא מיקרי טעם כיון שלא טעמו אלא מכוס של ברכה. יש שכתב, שלשיטת תוספות מותר לטעום אפילו לכתחילה¹⁴⁷. וכן דעת השר מקוצי¹⁴⁸ שמותר למקדש לשתות אפילו כשאינו יוצא ידי קידוש. אבל יש שכתב, שעל כרחך תוספות לא סבירא להו כשר מקוצי, דאם כן לא הקשו כלום דהא טעם בהיתר¹⁴⁹, אלא סבירא להו לתוספות שאסור לטעום ומכל מקום בדיעבד לא מקרי טעם כיון שלא טעם אלא מכוס של ברכה¹⁵⁰.

133 ראה לעיל 50. 134 נראה דכוונתם לדבריהם המובאים בהערה 139, ע"ש. 135 ק, ב — קא, א. 136 וכן נקטו מהרש"א ושאר אחרונים, וכדלהלן. ולפי' לכאור' צ"ל שדברי התוס' שייכים לגמ' להלן "אמר רב יוסף אמר שמואל טעם אינו מקדש". ובשדה יצחק ומטעמי יצחק הקשו, שמסדר הדיבורים של תוס' לא משמע כן אלא דקאי על "אמר רב הונא אמר רב טעם אינו מקדש", וראה בהערה הבאה. 137 לשון למודים סי' קמ"ז ד"ה ותו, וראה גם שפת אמת. אבל במטעמי יצחק ומעיל שמואל כתבו, שתוס' מקשים לרב כיון שטעם היאך יקדש בביתו. וכע"ז כתב דבר בעתו, שקושיית תוס' לר' יוחנן, וסוברים שאף אם טעם בהיתר אינו מקדש, כדמשמע לעיל קה, ב, דאמר ש"מ טעם מבדיל אף דשם התירו לו לאכול קודם הבדלה. וכתב, שאף שהוא כבר יצא בביהכ"נ וא"צ לקדש בביתו אלא להוציא בני ביתו, מ"מ סוברים התוס' שגם בכה"ג טעם אינו מקדש. ובשדה יצחק כתב, שתוס' מקשים מסברת המקשן לעיל קא, א שסבר שלרב מקדש בביתו בשביל עצמו. ובמשיב נפש כתב, שלרב על כרחך מכוין לא לצאת בבית הכנסת, דאל"כ לא יוכל להוציא את אשתו לפי מה שמצדד בדגול מרבה לאור"ח סי' רע"א שמי שיצא אינו יכול להוציא אשה שאין הנשים בכלל ערבות, ע"ש. 138 לשון למודים שם. וכ"כ בשו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר חאה"ע — חו"מ סי' ר"ז חלק ג' עמ' רע"ט שכך הוקשה למהרש"א, וע"ע שם. 139 וכ"כ תוס' לעיל קא, א ד"ה רבי יוחנן. וראה גם ברא"ש

לעיל סי' ה' שכתב, דרב דאמר ידי יין לא יצא מיירי כששתה בביהכ"נ דאל"כ פשיטא שלא יצא. 140 מהרש"א, אור חדש. אבל ברא"ש שם כתב, דאע"ג דרב מיירי כששתה מ"מ שמואל מיירי בלא שמה דכיון דצריך לקדש בביתו אי אפשר לו לשתות, שאסור לטעום לפני קידוש. 141 לשון למודים שם, מים עמוקים, וכ"כ בהגהות רעק"א לשו"ע או"ח סי' רע"א סעיף ד' והביא שכן דייק המרדכי והוא בתוס' שבמרדכי לעיל קא, א ד"ה כקולי דרב, בדעת השר מקוצי. וראה עוד הוראת שעה. 142 מראה האופנים בשם רבו, חיים לישראל, יד דוד, שפת אמת, וכע"ז כ' לשון למודים שם. 143 הגהות רעק"א שם, אור חדש. אבל ביגיעות מרדכי כתב, שהוא עצמו הותר לו לאכול בלילה בלי קידוש עד למחר, וקושיית תוס' היאך יוציא בני ביתו, ע"ש. וראה עוד נר דוד ושכט מיהודה. 144 קא, א. 145 שהרי הוכיחו בגמ' שם מזה דכה"ג הוי שינוי מקום. אך ראה ב"אוצר" שם שיש פירושים אחרים בגמ' שם. 146 נר דוד, וכע"ז מאמר מרדכי (מינקעס). וראה עוד בגמ' שם מעשה דומה ברב הונא, ובהגהות הרא"ם הורו"ץ העיר דה"ל לתוס' להקשות משם על רב הונא כאן, וראה גם מראה האופנים, שו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר שם. 147 מים עמוקים. וכתב שתוס' לשיטתם לעיל קב, ב ד"ה ראשון, דס"ל שטועם מכוס של בהמ"ז קודם קידוש. 148 בתוס' שבמרדכי לעיל קא, ב ד"ה כקולי דרב. וראה מחצית השקל או"ח ריש סי' רס"ט. 149 ראה לעיל 51. 150 הגהות רעק"א שם, וראה דבר שמואל.